

CREDINȚE ȘI PRACTICI MAGICE DIN CICLUL OBICEIURILOR DE NAȘTERE CERCETATE DE SIMEON FLOREA MARIAN ȘI CONTINUITATEA LOR

Adina HULUBAȘ

Studiul etnografic publicat în 1892, *Nașterea la români*, nu poate fi caracterizat drept o lucrare peste care a trecut mai mult de un secol. Atât amprenta stilistică a scrisului, cât și structura ordonatoare a cărții fac din volumul în discuție un reper bibliografic preferat, numeroase trimiteri la acesta existând și în arealul jurnalistic actual. Prezentate într-o cronologie a devenirii, datele folclorice respectă tiparul definit de Arnold van Gennep, riturile preliminare, cu rolul de a desprinde ființa de etapa anterioară, fiind urmate de practici rituale liminare, ale trecerii propriu-zise, și completate de rituri postliminare ce definitivează noul statut.

Actualitatea cercetării întreprinse de folcloristul moldovean stă în mod fericit și în păstrarea și perpetuarea majorității credințelor și practicilor magice asociate cu debutul vieții. Limpezimea organizării face din volumul *Nașterea la români* o sursă prețioasă pentru întocmirea unui chestionar de anchetă de teren, chestionar care poate dezgropa cu succes perspective arhaice asupra lumii, în ciuda tehnologizării ei agresive. Ne vom opri în cele ce urmează doar la câteva credințe și practici magice care însoțesc perioada sarcinii și nașterea propriu-zisă, deoarece multitudinea paralelor care se pot trasa între datele folclorice culese în secolul al XIX-lea și practicile contemporane ar constitui subiectul unei lucrări de mare întindere.

În cadrul etapei premergătoare mutației ontologice, femeia *în altă stare*, după cum o numește Simeon Florea Marian, are în primul rând grijă să păstreze sarcina sub cele mai bune auspicii. O atenție deosebită era arătată pofteilor alimentare ale gravidei, aceasta fiind poate cea mai comună și cea mai respectată credință și astăzi. Simeon Florea Marian consemnează faptul că șoarecii vor roade lucrurile din casă persoanei care refuză să îi dea viitoarei mame mâncarea dorită¹. Aceeași

---

¹ S. Fl. Marian, *Nașterea la români. Studiu etnografic*. Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu. Text stabilit de Teofil Teaha, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1995, p. 15.

convingere arhaică a fost culeasă de cercetătorii din cadrul Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei în Șendriceni și Rânghilești – Botoșani, Prisăceni – Iași și Bosanci – Suceava. O accentuare psihologică a pedepsei a fost găsită în Soroceni – Botoșani și Mihoveni – Suceava, unde se crede că șoarecii vor distruge tocmai obiectul cel mai drag sau mai prețios din casă. Pentru a fi respectată de comunitate era obligatoriu însă ca sarcina să nu fie ascunsă, ci anunțată imediat, altminteri se credea că pruncul va fi mut². Și astăzi dăinuie această convingere în majoritatea satelor investigate în Moldova, dar și în Șomcuta Mare – Maramureș³.

O serie de interdicții și tabuuri ce vizau sănătatea fătului și nașterea lui în bune condiții sunt și azi vii în satele românești. Folcloristul notează că femeia „îngreunată” trebuie să se ferească să privească oameni sluți sau invalizi, pentru a nu naște un copil cu aceleași defecte⁴, iar această precauție se regăsește în majoritatea localităților moldovenești. Credința a mai fost culeasă și în Lăpuș⁵, Finteșul Mic⁶ și Șomcuta Mare – Maramureș⁷, Drăguș – Brașov⁸ și Făget – Timiș⁹. O sintagmă menită să îndepărteze pericolul contaminării nefaste este notată de Simeon Florea Marian ca fiind uzitată în Oravița: „Nu văd unul ci văd doi”¹⁰, dar ea apare și în Uzdin – Voivodina: „Nu văd unul, văd doi, nu văd doi, văd tri”¹¹, trebuie să spună gravida care a zărit o persoană cu un handicap fizic sau estetic. În toate satele investigate de cercetătorii de la Institutul „A. Philippide” în Moldova să

² *Ibidem*, p. 19.

³ Păulina Albu, *Obiceiuri legate de naștere în Șomcuta Mare*, în „Memoria ethnologica”, an IV, nr. 18-19, Baia Mare, ianuarie – iunie 2006, p. 1806.

⁴ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 17.

⁵ Pamfil Bilțiu, *Studii de etnologie românească*, vol. I, București, Editura Saeculum I.O., 2003, p. 209.

⁶ Rodica Silvian, *Nașterea în Finteșul Mic*, în „Memoria ethnologica”, nr. 18-19, Baia Mare, ianuarie – iunie 2006, p. 1818.

⁷ Păulina Albu, *op. cit.*, p. 1806.

⁸ Ștefania Cristescu-Golopenția, *Drăguș, un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale. Credințe și rituri magice*, București, Institutul de Științe Sociale, 1944, p. 44.

⁹ Ion Căliman, *De la mamă către sat (obiceiul nașterii în zona Făgetului)*, Lugoj, Editura „Dacia Europa Nova”, 1996, p. 21.

¹⁰ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 17.

¹¹ Gheorghe Gh. Lifa, *Contribuție la monografia folclorului din Uzdin. I. Obiceiurile familiale tradiționale la românii din Uzdin (Voivodina – Iugoslavia). Nașterea. Nunta. Moartea*, Uzdin – Iugoslavia, Societatea literar – artistică „Tibiscus”, 1995, p. 6.

pui un șnur sau un fir după gât în timpul împletitului provoacă pruncului sugrumarea cu cordonul ombilical. Aceeași opreliște întâlnită în secolul al XIX-lea¹² a fost consemnată și în Uzdin – Iugoslavia în contemporaneitate¹³. După cum notează Simeon Florea Marian, urmări similare avea înnodarea părului pe timpul sarcinii și credința există în toate cele opt județe moldovenești¹⁴. Convingerea că floarea purtată în brâu provoacă semne din naștere¹⁵ se regăsește în Vădurele și Zănești – Neamț și Bosanci, Botoșana, Horodniceni, Poiana Mărului și Răusenii – Suceava. Interdicția a fost semnalată și în Țara Lăpușului¹⁶, zona Făgetului¹⁷, Drăguș – Brașov¹⁸ și Șomcuta Mare¹⁹. Tot o marcă a pruncului se producea dacă mama fura fără să-și amintească de sarcina ei²⁰, această credință fiind omniprezentă în spațiul românesc. Un semn diferit, cel numit în plan medical *hemangiom*, apărea pe pielea copilului dacă gravida se mira de un incendiu sau un foc și își punea mâinile pe față²¹. Astfel sunt explicate petele roșii de pe nou-născuți în numeroase sate din Botoșani, Neamț și Suceava.

Între tabuurile din perioada sarcinii se întâlnește constant siguranța că ingerarea fructelor lipite provoacă sarcină gemelară²². Circulara mult temută la nașterea pruncului era provocată, după cum aflăm din volumul lui Simeon Florea Marian, și de faptul că gravida pășea peste o funie²³. Și astăzi se mai poate întâlni această explicație în Rocna și Piatra Șoimului – Neamț, Țolești și Horodniceni – Suceava. O altă credință consemnată la finele secolului al XIX-lea interzicea ca femeia *în altă stare* să dea cu piciorul în câini. Astăzi oamenii o respectă încă, fiind o superstiție foarte cunoscută. Justificarea cea mai frecventă este că pruncul se va naște păros, dar întâlnim în Moldova și motivații care fac evident faptul că avem de-a face cu un tabu de contact cu un animal socotit impur. Astfel, în

---

¹² S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 13.

¹³ Gheorghe Gh. Lifa, *op. cit.*, p. 6.

¹⁴ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 16.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Pamfil Bilțiu, *op. cit.*, p. 210.

¹⁷ Ion Căliman, *op. cit.*, p. 21.

¹⁸ Ștefania Cristescu-Golopenția, *op. cit.*, p. 44.

¹⁹ Păulina Albu, *op. cit.*, p. 1806.

²⁰ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 16.

²¹ *Ibidem*, p. 18.

²² *Ibidem*, p. 16.

²³ *Ibidem*, p. 19.

numeroase sate se crede că pruncul din pânțele va căpăta boală *cânească* sau va semăna cu animalul la gură, după cum ne spun informatorii din Dumeni – Botoșani și din Ortoaia – Suceava. În Costești – Botoșani se spune că va avea dantura asemănătoare cu cea a câinelui, iar în Ortoaia se crede că urechile copilului vor fi contaminate de modelul canin. La Pleșani și Vlădeni – Botoșani se spune că vorba pruncului va fi precum scheunatul câinelui.

O altă grijă a viitoarei mame era să se ferească de ceea ce ar putea provoca defecte estetice și să atragă prin gesturi magice frumusețea copilului său. Simeon Florea Marian scrie că atunci când gravida stătea în prag punea în pericol fătul prin aceea că „un vrăjmaș” ar fi putut veni să dea cu un topor în prag și copilul se năștea cu buză de iepure²⁴. Exact aceeași convingere a fost culeasă în Lichitișeni – Bacău. O modelare a trăsăturilor copilului putea fi făcută prin culegerea în poală a surcelelor ieșite de la rindea. Gravida care purta astfel talașul urma să nască un prunc cu părul creț²⁵. La Cuejdiu și Farcașa – Neamț și în Mera – Vrancea femeia își pune resturile lemnoase în sân, iar în Dolheștii Mari – Suceava le așază mai aproape de făt: la brâu. Cel mai frecvent se crede însă că părul cârlionțat este provocat de furtul talașului.

Curiozitatea asupra sexului viitorului copil a făcut să se conserve o practică magică ce folosește puterea creatoare a țesutului: în secolul al XIX-lea gravida trimitea un copil de-al ei în stradă călare pe fusceii de la război, după ce termina de țesut. Copilul ținea ochii închiși și privea abia când ajungea în drum: primul om zărit anunța sexul fătului, dacă era bărbat, urmând a se naște un băiat, o fată dacă apărea mai întâi o femeie în câmpul vizual²⁶. În județul Suceava practica este înfăptuită de gravida însăși, care iese afară cu ițele între picioare – la Mihoveni, sau pe *fusteii* – la Udești. Ultima variantă a practicii a fost culeasă și în Ungureni²⁷, Finteușul Mic²⁸ și Cupșeni²⁹ – Maramureș. Referitor la preferințele părinților pentru sexul copilului o

---

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 13.

²⁶ *Ibidem*, p. 14.

²⁷ Constantin Corniță, *Obiceiuri în legătură cu nașterea, căsătoria și moartea în Ungureni – Zona Lăpuș – Elemente de sociologia folclorului*, Baia Mare, Editura Umbria, 1998, p. 8.

²⁸ Rodica Silvian, *op. cit.*, p. 1819.

²⁹ Pamfil Bilțiu, *op. cit.*, p. 211.

metaforă a reușit să se păstreze intactă de-a lungul secolelor: Simeon Florea Marian scrie că la nașterea unei fete plâng și „chetorile” casei, fiindcă o fiică e *piatră în casă*³⁰. Iată cum prezintă o informatoare din Ruginoasa – Neamț modul în care este primit noul născut în familie: „Fata esti chiatrî și băiatu-i ajutoru tatălui”.

Pe parcursul sarcinii, femeia evită să săvârșească gesturi ce ar provoca o naștere dificilă și, pe de altă parte, înfăptuiește acte cu valoare magică, pentru a aduce pruncul pe lume cu cât mai puțină suferință. Astfel, după cum aflăm din monografia obiceiurilor de naștere, dacă gravida dădea apă cuiva, la soroc trebuia ca acea persoană să îi dea să bea apă din pumni, altminteri nu putea naște³¹. Credința este răspândită în numeroase localități moldovene, dar a fost culeasă și în Drăguș – Brașov³² și Șomcuta Mare – Maramureș³³. Un travaliu prelungit era provocat, în convingerile din secolul al XIX-lea, și de odihna gravidei pe un sac³⁴. Cauzalitatea magică s-a păstrat pentru localnicii din Motoșeni – Bacău, Dobrovăț – Iași, Grivița – Galați și Căntălărești – Vaslui. Pe de altă parte, nașterea grea putea fi provocată de lipsa de respect a consătenilor care nu lăsau gravida să treacă înaintea lor. În viziunea comunității, păcatul era atât de mare încât se considera, ne spune folcloristul, că persoana care a trecut prin fața femeii însărcinate o va purta în spate pe lumea cealaltă. Întocmai aceeași pedeapsă prevede cutuma sătenilor din Puntîșeni – Vaslui. O practică magică pentru ușurarea nașterii a fost culeasă din Heci – Iași, unde, la fel ca acum mai bine de un secol, gravida transportă gunoiul afară din casă ducându-l în poală. Prin similitudine, copilul se va naște la fel de ușor cum aruncă ea gunoiul³⁵.

Cel mai tensionat moment al ansamblului de practici rituale, nașterea copilului, era atent supravegheată de moașă, a cărei principală menire era de a ușura fizic și psihologic aducerea pe lume a noului membru al comunității. Sorocul femeii era tănuit, acum un secol, ca și în zilele noastre, pentru a nu se îngreuna travaliul. Simeon Florea Marian consemnează credința conform căreia fiecare persoană care știa când naște gravida îi provoca o oră în plus de suferință³⁶. Aceeași

---

³⁰ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 46.

³¹ *Ibidem*, p. 14.

³² Ștefania Cristescu-Golopenția, *op. cit.*, p. 14.

³³ Păulina Albu, *op. cit.*, p. 1806.

³⁴ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 19.

³⁵ *Ibidem*, p. 13.

³⁶ *Ibidem*, p. 34.

determinare temporală a fost regăsită în Buhalnița – Neamț de etnologii de la Institutul „A. Philippide”. Actant principal în procesul venirii în *lumea albă*, moașa avea grijă să înlăture toate piedicile de natură magică. Ea întorcea obiectele din casă³⁷ pentru a facilita trecerea dintre spații, practica fiind descrisă de un informator din Ulma – Suceava în secolul XX: „Smintea toate oalele, scaunele din loc și lemne și măturoi smintea din loc, scutura”. După același raționament arhaic, la Eșanca – Botoșani și Topolița – Neamț, moașa grijea ca toate oalele din gospodărie să fie cu gura în sus. Obiceiul de a trage cu pușca peste casa în care nașterea este prea chinuitoare³⁸ este cunoscut în numeroase sate din toate județele Moldovei, dar a fost cules și în județul Gorj³⁹. De asemenea, Simeon Florea Marian relatează obiceiul transilvănean ca femeia la soroc să bea apă de pe icoana Maicii Domnului pentru a i se scurta suferința⁴⁰. Practica este întâlnită în Eșanca și Cișmea – Botoșani, Pupezeni – Galați, în Blăgești, Prisăcani și Ruginoasa – Iași, Ruginoasa și Oglinzi – Neamț, precum și în Pâhnești – Vaslui. Ca răscumpărare a posibilei greșeli de a fi stat pe timpul sarcinii în prag și a blocat astfel venirea pruncului pe lume, moașa dădea cu piciorul în ușă de trei ori⁴¹. Obiceiul s-a păstrat în satele moldovenești, moașa punând cel mai adesea gravida să dea cu piciorul în prag de trei ori. Spațiu încărcat magic în cultura populară românească, pragul devine o instanță de la care se solicită depășirea încercării fizice și psihice – iată ce se spune în satul Covasna, județul Iași, de trei ori, în timp ce gravida dă cu piciorul: „Hai pragule, c-o să fac!”. Obiceiul ca femeia să nască pe paie⁴² este încă viu în memoria localnicilor din Moldova. Cel mai adesea acestea erau așezate pe jos într-un colț al odăii unde lehuza rămânea câteva zile. La Moțca în Iași, această practică primește valoarea unui *imitatio dei*: gravida era pusă pe paie ca să nască ușor ca Maica Domnului.

Puterea instauratoare a cuvântului era folosită de moașă în primele secunde de viață ale pruncului, pentru că ea îl ridica în aer și îi ura tot ce însemna o viață fericită⁴³. Obiceiul a dăinuit în satele

---

³⁷ *Ibidem*, p. 35.

³⁸ *Ibidem*, p. 34.

³⁹ Al. Doru Șerban, *Nașterea, nunta, moartea la gorjenii. Credințe, mituri, tradiții*, Târgu Jiu, Editura Scrisul gorjean, 2002, p. 9.

⁴⁰ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 34.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, p. 178.

⁴³ *Ibidem*, p. 39.

moldovenești atât cât nașterea s-a făcut cu ajutorul moașei. Formula redată de Simeon Florea Marian, caracterizată de muzicalitate și ritm, a fost întâlnită într-o formă neschimbată în Lupești – Vaslui, dar cel mai adesea cuvintele moașei nu foloseau structuri poetice, ci urau binele pur și simplu.

O altă practică cu valoare de consacrare consta în așezarea nou-născutului pe pământ⁴⁴. Gestul a fost decodat de Mircea Eliade drept implicare a identității dintre om și țărâna natală, ceea ce „dă naștere sentimentului de autohtonie”⁴⁵. Pietatea și închinarea pruncului către *Terra Mater* s-a păstrat în toate zonele geografice românești, așezarea nou-născutului pe pământ constituind un subcapitol distinct în cadrul volumelor din seria *Sărbători și obiceiuri* a Corpusului de Documente Etnografice Românești, format în urma anchetei pentru Atlasul Etnografic Român.

După ce era spălat în apă mai mult rece⁴⁶, obicei cunoscut și în numeroase localități moldovenești, Țara Lăpușului⁴⁷, zona Gorjului⁴⁸ și în Șomcuta Mare⁴⁹, copilul era înfășat în scutece făcute din cămașa tatălui⁵⁰, ni se spune în monografia de la 1892. Sub motivația că astfel legătura sufletească dintre tată și prunc va fi mai puternică așa se înfășura nou-născutul în Dofteana și Cucuieți – Bacău, Știubieni – Botoșani, Bahna, Bira, Ruginoasa, Hociunghi și Todireni – Neamț. În alte localități din Moldova prima înveșmântare urmărea stabilirea unei solidarități de sex, fetița fiind înfășată în bucăți din straietele mamei, băiatul din ale tatălui. Așa făceau locuitorii din Talpa, Vlădiceni și Bârjoveni – Neamț, în Barcea și Cosmești Vale – Galați, Cupșeni⁵¹ și Șomcuta Mare⁵² – Maramureș. Este întâlnit și cazul când mama își asigură pe cale magică iubirea copilului său punându-l în scutece făcute din hainele sale, după cum aflăm în Bahna – Neamț și Băltăreți – Galați. Unsprezece alte localități exemplifică acest obicei în volumul dedicat Moldovei din seria *Sărbători și obiceiuri* elaborată de Institutul

---

⁴⁴ *Ibidem*, p. 41.

⁴⁵ Mircea Eliade, *Sacral și profanul*. Traducere de Brândușa Prelipceanu, București, Editura Humanitas, 1995, p. 124.

⁴⁶ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 57.

⁴⁷ Pamfil Bilțiu, *op. cit.*, p. 216.

⁴⁸ Al. Doru Șerban, *op. cit.*, p. 14.

⁴⁹ Păulina Albu, *op. cit.*, p. 1807.

⁵⁰ S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 63.

⁵¹ Pamfil Bilțiu, *op. cit.*, p. 218.

⁵² Păulina Albu, *op. cit.*, p. 1808.

„Constantin Brăiloiu”. Aceeași referință bibliografică semnalează practica înfășării în hainele de nuntă ale tatălui în numeroase localități⁵³, fapt ce unifică cele două tipuri de trecere în mentalul arhaic și oferă pruncului încărcătura numinoasă a probei reușite, întocmai ca în basme.

Toate celelalte etape ale intrării în *lumea cu dor* conțin rituri și practici a căror atestare științifică veche de peste un secol demonstrează că imaginarul arhaic se află statornic în centrul existenței românești și că opera lui Simeon Florea Marian constituie un etalon al încărcăturii spirituale cu care facem trecerea pe punțile vieții.

Abstract

The study deals with common aspects of 19th century birth beliefs and nowadays traditional thinking. Many magic practices are still to be found in various regions of Moldavia or other Romanian-inhabited territories. Simeon Florea Marian was the first to place them in an anthology, as part of the *trilogy of life* and his work gives us the possibility to analyze the dynamics of archaic living. We focus on the preliminary part of the birth practices and ritual and also on the immediate moment of birth, as a period of uncertainty, fear and hope. The 19th century folklorist used village references to sustain his investigation and we maintained this work method as an argument of continuity, both in the scientific field, and in the popular beliefs. Recent materials used here to prove the spiritual constant show similarities up to identity in the traditional way of experiencing life.

---

⁵³ *Sărbători și obiceiuri*. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român, vol. IV, *Moldova*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 5.